

Konstruēta saliedētība iepretim liminālam stāvoklim: simulakri un ikonas

Atslēgvārdi: saliedētība, liminalitāte, simulakrs, ikona, autentiskums, destrukcija

Kopības sajūta saliedē līdzīgos un neiekļaujamos, kuriem *mūsu kopīgā lieta* ir sveša un nesaņemama. Savstarpēja uzticība, vēlme *būt kopā* un radniecīgs skats uz nākotni veido saliedētību kā sociālu un reizē dziļi eksistenciālu parādību. Šajos dzīves strāvījumos ir iespēja pieredzēt brīvprātīgu līdzās būšanu kopā ar citiem, tiekties pēc kopīgiem mērķiem un darboties savstarpējas atvērtības, atbalsta un labvēlības gaisotnē.

Šajā rakstā skatīšu autentisku un brīvprātīgu saliedētību iepretim konstruētai un pakļaujošai. Tās abas ir pretējas saliedētības formas, bet pastāv līdzās un manifestējas atšķirīgās cilvēku kopībās – no saliedētām mikrogrupām līdz pat daudzskaitlīgām kopienām un nācijām. Reizēm atšķirīgi saliedētības modeļi saplūst, nav nodaļami un ir cits citu papildinoši. Saliedētība pastāv kā nemitīgs, sevi atjaunojošs un dinamisks process, kas izgaismojas politisku un varas mērķu kontekstā, saistībā ar aktuāliem notikumiem, tehnoloģiju attīstību un mākslu.

Communitas

Saliedētību uzlūkot liminalitātes kontekstā rosināja Viktora Tērnera¹ sociālajā antropoloģijā skatītais *communitas* koncepts, kuru viņš saista ar liminālā pārejas posma, atrašanās *uz sliekšņa* fāzi. Autentiskās saliedētības fenomenu

Viktors Tērners sauc par *communitas* – dziļu, nestrukturētu kopības sajūtu. Tērners iedala trīs *communitas* formas: eksistenciālo – spontāna un īslaicīga eksistenciāla pieredze un kolektīva enerģija, kas attīstās kā vienotības sajūta un kopīgs prieks; normatīvo – mēģinājums ar normatīviem rīkiem šo eksistenciālo stāvokli pārveidot par vadāmu un kontrolējamu sistēmu vienotības uzturēšanai; ideoloģisko – ideoloģiskas vīzijas par sabiedrības vienotību un utopisko mērķu analīze. *Communitas* nav balstīta uz hierarhiju vai sociālajām lomām, bet uz kopīgu liminālo pieredzi, kurā atklājas cilvēka eksistences dziļums un intencionālais intersubjektīvo pirmimpresiju lauks.

Tērnera skaidrojumā svētuma sajūta tiek iegūta pārejas rituālu laikā. Daļa no šī svētuma tiek sasniegta ar īslaicīgu pazemību, kas ļauj iegūt augstāku stāvokli, piemēram, nacionālo un politisko brīvību vai reliģisku atklāsmi. Šīs spēcīgās emocijas atdzīvina kopības sajūtas līdz pat kolektīvajām liminālajām dzīlēm.

Kopīgu piederības sajūtu pārdzīvoja ikviens Latvijas patriots pagājušā gadsimta 80.–90. gadu mijā – Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas laikā. ¹ Pārliecība, brīvības alka, atrašanās pārejā no impēriskā komunisma uz neatkarīgu valsti, kopīgā *uz sliekšņa* atrašanās sajūta saliedēja spēcīgāk kā jebkura konstruēta darbība. Volontāri organizēta saliedētība lielākoties cieš neveiksmi, pastāv

¹ Viktors Tērners (Victor Turner, 1920–1983) – kultūras antropologs, zināms kā simbola, rituāla

un liminalitātes pētnieks. Darbi: Turner, V. *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual*. Cornell University Press, 1967; Turner, V. *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine Publishing, 1969.

1 Attēls no digitālās kolekcijas “Baltijas ceļš”, autors nezināms, <https://www.digitalabiblioteka.lv/>

īsu laiku vai arī formējās kādā noslēgtā kopībā, kas bieži vien tiek uzturēta destruktīvu mērķu un spēku ietekmē – bailēs, atkarībā, lielummānijā, apsēstībā un fanātismā.

Latvijas valsts atjaunošana izauga ne tikai no nākotnes mērķiem, bet kopīgās savas valsts svētuma izjūtas un vienotas pārliecības.

Liminālais stāvoklis

Liminālajā stāvoklī sastopamies ar sevi – kas mēs esam un kā mēs esam savā iekšējā pasaulē un attiecībās ar citiem un lietām mums apkārt šeit un tagad. Tas atver eksistences dziļāko kodolu, iezīmējot jaunu dinamisku sākumpunktu tam, kas vēl notiks, rada īpašus savstarpējības

un saskaņotības apstākļus un veido ne tikai jaunu izpratni citam par citu, bet arī jaunas formas kopīgai esībai, kurā nākotnes dimensija ir noteicošā. Tendence izteikt liminālo stāvokli loģiski sakārtotos, konceptuāli atvasinātos jēdzienos izstumj pašas liminālās izjūtas tūlītējumu. Brīdi, kad atrodamies liminālā pirm-simpresiju fāzē, var raksturot kā *vēl nenosauktā* šeit un tagad izjūtu – atrašanos *uz sliekšņa*, kas nav reprezentatīvs savā būtībā. Līdz brīdim, kad darbība ieņem noteiktu un paredzamu virzību un iezīmē noteiktās saliedētības aprises, eksistējam piesātinātā gaidu modulējumā – liminālajā fāzē. Atrodamies *uz sliekšņa* – gaidīšanas, vilcināšanās un aizkavēšanās laukā, kurā izgaismojas eksistenciālais dziļums, kas katram ir atšķirīgs, bet reizē rada iespēju apvienoties

tālākai dalībai *kopīgā lietā*, ko varētu dēvēt par atrašanos uz kopīgas stīgas. Uz *sliekšņa* atrašanās stāvoklis var ielgt, bet var arī kļūt par auglīgu vietu saliedētības iedīglim, kurā raisās un transformējas kopība.

Autentiska un destruktīva saliedētība

Ideālā stāvoklī saliedētība ir brīvprātīga izvēle būt klātesošam un atbildīgam kopīgās pasaules apdzīvošanā – cilvēki dzīvo vienā un tajā pašā laika plūsmā un uztver cits cita klātbūtni kā intersubjektīvi jēgpilnu, viņiem veidojas vienojoša pieredze. Šai izteikti cilvēciskotajai pasaulei piemīt daudzdimensionāls spēks no taisnīgas līdzāspastāvēšanas līdz pat vardarbīgai piespiedu saliedētībai, kas veido paklausībā balstītas kopienas. Pie noteiktas varas apstākļiem tās var iegūt apmātību un fanātismu, kļūt destruktīvas un bīstamas cilvēcei kopumā. Atšķirībā no konstruētās un voluntāri pārvaldītās saliedētības formas, autentiska saliedētība veidojas un pastāv nemītīgā procesā, atvērtībā un pluralitātē, kurā katrs elements, saglabājot savu īpašību neatkarīgumu, sinhronizējas ar citiem. Šādi piemēri sastopami mākslā, mūzikā, sportā, kad indivīdi kļūst par *kopēja lauka* dalībniekiem bez nepieciešamības atteikties no savas atšķirības.

Minēšu piemēru no Alfrēda Šica mūzikas sociālā skaidrojuma. Viņš ieviesa jēdzienu *savstarpējā noskaņojuma attiecības* (*mutual tuning-in relationship*), kur individuālās apziņas plūsmas sinhronizējas, un, apzinoties kopīgu laika plūdumu, veidojas intersubjektīva saliedētība mūzikas performancē. Šī sinhronizācija veidojas no žestiem un kustībām pārdzīvojuma vienlaicīgumā un savstarpējā saskaņotībā, norāda uz intersubjektīvu un autentisku saliedētību kopīgā mūzikas radišanā, bet tajā pašā laikā ļauj katram mūziķim saglabāt savu individualitāti.

Destrukcija rodas tad, kad dabiski mainīgais tiek apturēts un cilvēks tiek reducēts uz noteiktas funkcijas veikšanu saliedētā masu darbībā un tehnoloģiju ietekmē. Filosofijas vēsturē tam ir daudz piemēru, pat tieši nerakstot par

saliedētību un nenodalot destruktīvo saliedētību no autentiskās. Skatot tehnoloģiju ietekmi uz cilvēka individualitāti, destruktīvās saliedētības iedīgļu kritika izgaismojas Martina Heidegera filosofijā. Ničes iesāktās idejas par individualitātes nīvēšanos iepretim saliedēto masu spēkam turpināja Karls Jaspers un Hosē Ortega i Gasets. Pāris gadu desmitus vēlāk franču postmodernisma filosofija² parādīja, ka dzīvojam fluidā un nestabilā pasaulē. Esam spiesti pakļauties tehnoloģiju simulakru varai, ko paši esam radījuši un kurai tagad “labprātīgi” kurai tagad “labprātīgi” pakļaujamies.

Heidegers pamatoja Rietumu domāšanas maldu ceļu, kas civilizāciju novedis līdz tehnoloģiskam un konstruētam veidojumam. Cilvēks izvēlēties neautentisku eksistenci un labprātīgi pakļaujas kalkulējošai domāšanai un izskaitļojošām mašinām. Heidegers atzīst, ka atrašanās tehnikas un zinātnes procesu varā novedis pasauli pie absolūti jauna darbības veida un nebijušiem rezultātiem, visticamāk, tādiem, kas izstums autentisko domāšanu kā kaut ko nederīgu un lieku. Autentiska domāšana sargā patiesību un reizē tai pieder – tajā notiek satikšanās ar *aletheia*³ praksi, patieso un sākotnējo

² Franču postmodernisma filozofija 20. gadsimta otrajā pusē izaicināja modernisma racionalitāti, patiesības universalismu un stabilas subjektivitātes ideju. Žans Fransuā Liotārs (1924–1998) kritizēja “lielos naratīvus”, uzsverot zināšanu fragmentāciju un leģitimizācijas problēmas postindustriālajā sabiedrībā; Mišels Fuko (1926–1984) analizēja varas un zināšanu savstarpējo saistību, rādot, kā diskursi konstruē subjektu un nosaka sociālās normas; Žans Bodrijārs (1929–2007) attīstīja simulakra un hiperrealitātes jēdzienus, aprakstot sabiedrību, kurā zīmes aizvieto realitāti un reprezentācija kļūst patiesāka par pašu īstenību.

³ *Aletheia*, sengrieķu: ἀλήθεια, apzīmē patiesību vai neapslēptību. Šo jēdzienu pirmo reizi filozofijas vēsturē lietoja Parmenids poēmā “Par dabu” (“*Peri Physeōs*”), kurā viņš jēgumu *aletheia* (‘patiesība, esamība, apslēptības neapslēptība’) pretstata jēdzienam *doxa* (‘uzskati, viedoklis’). Martins Heidegers no jauna aktualizēja patiesības jēdzienu un uzsvēra, ka *aletheia* būtiski atšķiras no tradicionālajiem un ikdienišķajiem patiesības izpratnes veidiem.

pieredzi. “Viens no būtiskākajiem veidiem, kā patiesība iekārtojas pašas pavērtajā esošajā, ir patiesības sevis-pašas-statišana-darinājumā. Cits veids, kā risinās patiesība, ir darbība, kas liek pamatus valstij. Vēl citādi patiesībai liek starot tās tuvums, kas nav vienkārši esošais, bet ir esošākais no esošā. Vēl viens veids, kā sevi pamato patiesība, ir būtisks upuris. Un kāds cits veids, kā top patiesība, ir domātāja vaicāšana, kas domā esamību un nosauc to tās vaicājamībā.”⁴ Patiesība saliedē patiesības uzrunātos, tos, kuri pieredzējuši patiesības raisīšanos un izešanu no apslēptības atvērtajā plašumā.

Atšķirīgi darbojas tehnoloģiskais un konstruējošais prāts, kas saliedē ap sevi organizētas kopienas. Šīm kopienām piemīt simulakra pazīmes un īpaši sakārtota destrukcija, kas balstās uz normatīvu piespiešanu un var attīstīties par kolektīvās identitātes vardarbīgu saliedētības formu. Šāda destrukcija un uzspiesta saliedētība izaug ne tikai no tehnoloģiju varas, bet arī no eksistenciāliem robežstāvokļiem: bezpalīdzības sajūtas un izmisuma, bailēm un nekritiskas ticības glābšanas idejām u. c. Neziņas un bailu pārņemtas masas ir ērti pārvaldāmas un saliedējamas, un nelietīgai varai viegli veidot kodētas un ietekmējamas cilvēku kopības. Amplitūda to pielietojumam ir plaša – vieni tiek izmantoti militāru un politisku mērķu sasniegšanai, citi sevi realizē virtuālā realitātē, konstruētā pasaulē un ideju pielūgsmē. Tas asociējas ar totalitāru apziņas stāvokli: “Totalitārisma panākumos īpaši satraucošs faktors ir tā piekritēju patiesā pašai izliecība.”⁵ Šajā gadījumā saliedētība nav domāšanas, racionālu apsvērumu un individuālo vērtību

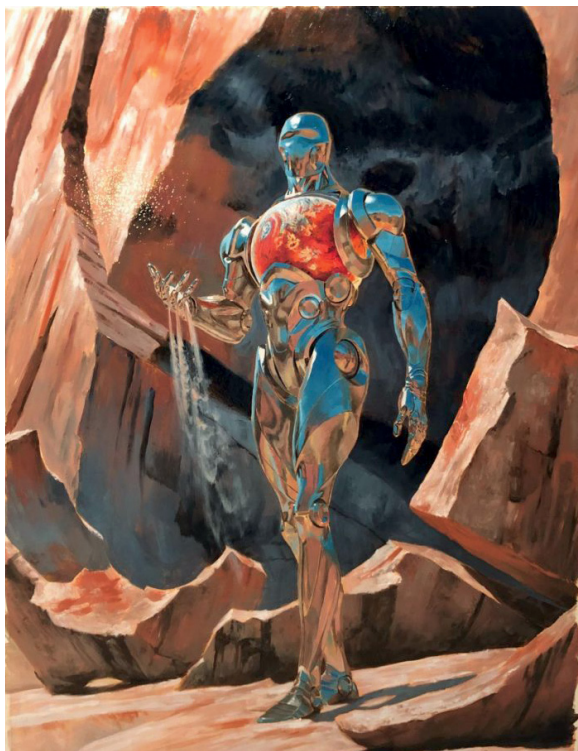
veidota, bet gan varas kārtības konstrukts, kas pretendē uz absolūtu bezierunu patiesību, un, zināmā mērā, ar savu hierarhisko kārtību, un, apeļējot pie sabiedrības glābšanas idejām, veido iznīcinošu un destruktīvu saliedētību. Fokusēšanās uz *prognozējamiem rezultātiem* gūst izteiktu pārsvaru pār pagātnes pieredzē gūtajām atziņām – no pagātnes mantojuma izmantojams ir tas, kas kopš civilizācijas sākuma ir determinējis pravietisko mērķu providenci un sekmīgu noteikto uzdevumu īstenošanu. To kā attaisnojumu izmanto totalitārisma ideju paudēji, ap kuriem pulcējas saliedētais pūlis – Krievijas kara Ukrainā atbalstītāji, Putina ideju paudēji, Trampa vēlētāji. Totalitārisms mūsdienās tiek akceptēts, un tas kļūst par jaunu pakļautās sabiedrības saliedētības formu, kas pamatojas masu spēkā un varas gribā. Ir notikusi imperiālisma ideju atdzimšana ar “saistībām” atjaunot zaudēto saliedētību un varenību. Šeit, saliedējot ap sevi līdzīgos, “melno darbu” veic masu viduvējības. Par viņu ietekmi bridināja Niče, arī spāņu filozofs Hosē Ortega i Gasetis un citi: “Taču šodien vidusmēra cilvēkam ir neapstrīdamas “idejas” par to, kas notiek un kam jānotiek Visumā. Tādēļ viņš ir zaudējis spēju izmantot dzirdi. Kamdēļ gan klausīties, ja viņa iekšienē ir viss nepieciešamais? Tam nav vairs pamata, jo laiks ir tiesāt, spriest un izlemt. Nav tāda sabiedriskās dzīves jautājuma, kurā viņš, aklis un kurls būdams, neiejaucas, uzstiepjot savus “uzskatus”. ”⁶

Uz līdzīgiem mehānismiem tiek konstruēti simulakri – “saliedētības pasaules” ar kodētiem funkcionāliem noteikumiem, kas cilvēkus un lietas sakārto vajadzīgajā kārtībā un hierarhijā. Šādā konstruktā iespējams pastāvēt ievērojot iepriekš dotos nosacījumus – to neievērošana nodrošina izslēgšanu no kopienas un nonākšanu izolācijā. Radītās hiperrealitātes kā paralēli darbības lauki reālajai dzīvei ierobežo brīvo izvēli būt kopā – tā ir aizstāta ar “brīvprātīgu”

⁴ Heidegers, M. Mākslasdarba sākotne. No: Heidegers, M. *Malkasceļi*. Tulk. R. Kūlis. Rīga: Intelekts, 2022, 51. lpp.

⁵ Ārente, H. *Totalitārisma izcelsme*. Tulk. J. Baldunčiks. Rīga: Elpa, 2000, 377. lpp. Latvijā pēdējos gados totalitārismu kā terorisma formu pētījis Māris Kūlis grāmatā “Terorisma krustugunis. Islāma valsts” (2018), Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2018.

⁶ Ortega i Gasetis, H. *Masu sacelšanās*. Tulk. S. Sirmā. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2023, 123.–124. lpp.

2 Džozefa Mihena darbs "Svinīgais simulakrs",
<https://www.hipstersofthecoast.com/2020/06/joseph-meehans-solemn-simulacrum-sells-for-25000/>

pievienošanas konstruētajai un pārvaldāmajai realitātei.

Simulakrs un ikona

Kā piemērus minēšu atšķirīgas saliedētības formas: ikonu, kas saliedē visus tos, kas apzinās sevi kā Dieva patiesības uzrunātos; un simulakru, kas veido relatīvi noslēgtu darbības lauku un iekļauj funkcionējošas sabiedrības kopības.

Katrs pats par sevi, simulakrs un ikona, ir atšķirīgi konstrukti, bet to kopīgā iezīme ir brīvprātība pakļautībā noteikumiem un to ievērošana, pārliecība un ticība. Bet, vai ikona ir konstrukts? Simulakrs ir īpaši konstruēta realitāte – funkcionējoša iepriekšnoteiktos un saskaņotos spēles noteikumos. Franču post-modernais domātājs Žans Bodrijārs bija viens no pirmajiem, kas ne tikai nopietni pievērsās simulakra un hiperrealitātes problēmai un to arvien pieaugušajai ietekmei, bet arī deva pārsteidzošu simulakra 2 un ikonas 3 salīdzinājumu. Grāmatas "Simulakri un simulācijas" iesākumā Bodrijārs jautā: "Bet kas notiek tad, kad dievība atklājas ikonās, kad tā tiek pavairota simulakros? Vai tā vēl paliek par augstāko instanci, kas vienkārši iemiesojas saredzamos teoloģijas tēlos? Vai arī tā izzūd simulakros, kas vienīgie atraisa tēlu krāšņumu un burvju varu – ikonu acīmredzamajai mašīnērijai aizstājot tiro un ar prātu aptveramo Dieva ideju?"⁷ Dieva idejas aizstāšana ar attēlu biedēja ikonoklastus⁸, viņus pārņēma vēlme iznīcināt Dieva atainojumus vizuālos tēlos. Šī iznīcinošā vēlme veidojās ap vienu vienīgo patsieso ideju un apvienoja fanātiskos pielūdzcējus

⁷ Bodrijārs, Ž. *Simulakri un simulācija*. Tulk. S. Madžule. Rīga: Omnia mea, 2000, 10. lpp.

⁸ Ikonoklasma kustība sākās 730. gadā ar imperatora Leo aizliegumu pielūgt ikonas un turpinājās līdz 843. gadam, kad Ekumeniskais koncils ikonoklasma atzina par ķecerību. Ikonoklasa periodā bija pārtraukums: 787. gadā tika pasludināta ikonu godināšanas dogma un atjaunojās normāla ikonu gleznošanas prakse, tas turpinājās līdz 813. gadam.

destruktīvā, bet pārsteidzoši vienprātīgā saliedētībā, nekritiskā piederībā *kopīgajai mūsu lietai*. Ikonoklasti, pieņemot vienīgo patieso Vecās Derības interpretāciju, ka Dievs nav attēlojams, apliecinājās kā radikāla un fanātiska saliedētības forma. Šādā skatījumā ikonoklasms nereti kalpo kā atbilde uz saliedētību, kas izpaužas kā simboliskā vardarbība – brīžos, kad noteiktas reprezentācijas tiek uzspiestas kā vienīgās patiesās, citi vēstījumi tiek izstumti un marginalizēti.

Ikonoklasma piekritēji baidījās, ka svētbilžu pavairošana izdzēsīs no cilvēku apziņas patieso Dievu. Bodrijārs rakstīja: “Tas noticis tāpēc, ka viņi jau iepriekš nojauta simulakra visvarenību, to spējas izdzēst Dievu no cilvēka apziņas un patiesību, ko tie ļauj nojaust, destruktīvu un iznīcinošu, kāds Dievs nekad nav bijis, kādi vienmēr ir bijuši tikai viņa simulakri, vai pat Dievs pats ir bijis tikai savs simulakrs – no tā arī cēlusies ikonoklastu degsme iznīcināt tēlus.”⁹ Attēlu pielūdzēji un to noliedzēji saliedējās konfrontējošās kristiešu “nometnēs”, un abas puses balstījās uz vienu vienīgo avotu – Veco Derību.¹⁰

Kā gan lai attēlo neredzamo, bezmiesīgo, kam nav ne formas, ne lieluma, ne krāsas? Ikonoklasma piekritēji neticēja, ka svētbildes iemieso dievišķo starojumu, ka tās veido Dieva reālās klātbūtnes centru. Atšķirībā no ikonoklastu kustības, svētbilžu aizstāvji dzīvoja ticībā, ka ikonas klātbūtne ir īpašs Dieva pielūgsmes akts un dievišķā starojuma vizualizācijā veidojas dievišķās enerģijas saikne. Ikonas aizstāvēbai īpaša nozīme bija Svētā Jāņa no Damaskas pamatojumam ikonu aizstāvēbai, kas uzrakstīti kā atbilde ikonoklastiem – kristīgais attēls ne tikai nav pretrunā ar Biblii, bet ir tās noslēgums, un

3 Andrejs Rubļovs, "Visspēcīgais Kristus" (1408), <https://russianicon.com/andrei-rublev-icons-and-life-facts/>

⁹ Bodrijārs, Ž. *Simulakri un simulācija*, 10. lpp.

¹⁰ Vecajā Derībā, 5. Mozsus grāmatā Dievs ir klātesošs neredzami: “Un Tas Kungs uz jums runāja no uguns liesmām: jūs dzirdējāt Viņa vārdu skaņu, bet jūs neredzējāt parādāmieš nekādu tēlu, vienīgi balss bija saklausāma” (4:12); “Tad nu ļoti sargieties savu dvēseļu labad, jo jūs neesat redzējuši nekādu tēlu tai dienā, kad Tas Kungs ar jums no uguns liesmām Horebā runāja” (4:15).

izriet no kristietības būtības. Mācība par iemiesošanas ir dievišķā tēla atveidošanas pamats, jo mēs visi esam raditi pēc Dieva tēla līdzības. Svētbildē Dieva vārdi ir dievišķās realitātes iemiesojums, bet nevis attēls. Ikonoklasti tam nepiekrīta un uzskatīja, ka Bizantijas ikonas slepkavoja dievišķo identitāti, vizuālā attēlojumā tīrā Dieva ideja tiek zaudēta. Bodrijārs rakstā: “Bet, ja nu pats Dievs var tikt simulēts, tas ir, reducēts uz zīmēm, kas viņu apliecina? Tad visa sistēma nonāk bezsvara stāvoklī un viņš pats ir tikai gigantisks simulakrs – nevis nereāls, bet simulakrs, citiem vārdiem sakot, tāds, kas nekad neiestāties pret reālo, bet mainīsies pats sevi nepārtrauktā riņķojumā, kuram nav ne atskautes punkta, ne riņķa līnijas.”¹¹

Simulakrā tiek apstrīdēts nošķirums starp reālo un iedomāto, tas darbojas pats savā realitātē, un tam nav references ārpus ārpus sevis uz citu realitāti. Šādā kontekstā reliģiskā ikona parādās kā hiperreālās vienotības konstrukts. Postmodernajā kultūrā, kur zīmes autonomizējas un realitāte tiek aizvietota ar reprezentāciju, reliģiskā ikona iegūst jaunu funkciju – tā kļūst par instrumentu kolektīvās vienotības veidošanā nevis caur transcendentu piedzīvojumu, bet caur reprezentācijas spēku – tā vairs nav izdzīvota vai eksistenciāli pamatota kopība, bet strukturēta caur attēlu, zīmi, performanci. Reliģiskā ikona šajā kontekstā vairs neiemieš dievišķo klātbūtni, bet reprezentē kolektīvās identitātes un ticības aktu teatrālu formu. Simulakra stadijā svētbilde vairs nav dievišķā atdarinājums, bet kļūst par zīmi, kas norāda pati uz sevi un reizē attaisno kādas sabiedrības kopības pastāvēšanu. Šo parādību spilgti atklāj, piemēram, Krievijas Pareizticīgā baznīca – ikonu attēli tiek reproducēti dažādās versijās – no baznīcas altāriem līdz valsts ceremonijām, pat militārajām vienībām. Ticīgais skatās uz ikonu ne tikai kā uz svētuma avotu, bet kā uz nacionālās identitātes un nācijas-atbrīvotājas patriotisko tēlu. Svētbilde kļūst par saliedētības kodolu politiskās varas mērķiem, un karš tiek

attaisnots ar svētbildes klātesamību. Ikona tiek izmantota kā strukturēts afekta inducētājs – kopīgā skatīšanās uz attēlu rada ilūziju par garīgu vienotību. Svarīga ir ikonas cirkulācija, nevis tās saturs – tā vairs nenes dogmatisku reliģisku vēsti, darbojas nevis kā logoss (vārds), bet kā attēls, kas ražo piederības sajūtu caur afektīvu intensitāti. Saliedētība rodas attēla cirkulācijā, nevis dievišķās klātbūtnes tiešā pieredzē. Tajā slēpjas postmodernās saliedētības specifika: reprezentācijas režīms kļūst patiesāks par realitāti. Pietiek ar kopīgu līdzdalību attēlā, un ikona kā simulakrs nodrošina identitātes, piederības un sakralitātes pieredzi bez transcendentā pamata. Atsauces uz realitāti, kurai vajadzētu apstiprināt domas patiesību un domas atbilstību, tiek aizstāta ar virtuozu kombinatoriku.

Uzskats par patiesību kā atbilstību atkāpjas simulakra priekšā, atkāpjas arī *aletheia* prakse. Simulācijā nav runa par realitātes imitāciju, atkārtošānu, attēlošanu, tā ir abstrakcijas pakāpe, kad simulēta netiek realitāte, bet gan realitātes zīmes, realitātes atspulgi. Sabiedrības saliedētība tiek mērota ar piederību simulakram, tā funkcionalitātes un tīklojuma pārzināšanu. Simulakra varā ir dominēt pār reālo, pārsniegt realitāti, maskēties, izmantojot reālās pasaules visredzamākās pazīmes – cilvēku komunikāciju un spējas, socialitāti, radītās vērtības, valodu, saziņas mehānismus, spēles funkcijas. Tam uzskatāms piemērs ir virtuālās, mākslīgā intelekta radītās platformas ar iekodētu pašģenerējošo funkciju, bet, radot konstruētu pasauli, nav iespējams izveidot pilnīgu, visaptverošu realitātes simulāciju.

Ikona nav tikai pielūgsmes objekts, caur kuru staro Dieva klātbūtne, bet mākslasdarbs, kas iemieso kristīgo pasaules kārtību. Ar Valtera Benjamīna darbu “Mākslasdarbs tā tehniskās reproducējamības laikmetā” iesākās mākslasdarba kā simulakra analīzes laiks, lai gan reproducēšanas, pavairošanas un tiražēšanas vēsture sniedzas vairākus gadsimtus iepriekš (aizsākot jaunu tiražēšanas ēru, 1455. gadā tika izdota pirmā iespiestā grāmata Eiropā – Gūtēnberga Bībele). Ideju tiražēšanas spējas un pieaugošā informācijas

¹¹ Bodrijārs, Ž. *Simulakri un simulācija*, 11. lpp.

4 "Ceļi un takas", 2021. Ingūnas Miļūnas glezna

aprite saliedētības fenomenu pārceļ konstruktīva līmenī – tiek konstruētas idejas un līdz ar to saliedētības formas un to pārraudzības mehānismi.

Noslēgumā

Izmantojot meganaratīvus un piemērojot gadu tūkstošus senas patiesības, 21. gadsimts lielā mērā veidojas simulakru ērā – mūsu pašu konstruētā kārtībā. Tieši šīs megaidejas – kā Dieva un *mūžīgās patiesības* idejas, sabiedrības glābšanas plāni, *izredzētā nācija*, *miera nesēji* u. c. – darbojas kā viens no spēcīgākajiem saliedēšanas rīkiem – visaptverošas augstākās providences apliecinājumi un

ārpus racionālas apjēgsmes strāvojoša spēcīga enerģija. Piederība šim spēkam rada nekritisku kopības sajūtu. Šīs idejas darbojas kā vektorālas darbības līnijas un orientēti stari, kas vērsti no fiksēta sākuma punkta uz beigu punktu noteiktā virzienā un spēj veidot saliedētas, uzticami paklausīgas kopienas. Šai konstruētajai un normatīvajai saliedētībai iepretim darbojas liminālā fāze – pārejas stāvoklis, kurā izejam cauri iekšējai transformācijai. Šajā starpstāvoklī tiek apturēti ierastie virzieni, statusi un hierarhijas, ļaujot rasties jaunām pieredzes iespējām. 4 Tieši liminālās fāzes nenoteiktībā un kopīgajā pārdzīvojumā rodas potenciāls autentiskai saliedētībai – dziļai solidaritātei, kas balstīta kopīgas eksistenciālas atklāsmes pieredzē.

Literatūra

- Ärente, H. *Totalitārisma izcelsme*. Tulk. J. Baldunčiks. Rīga: Elpa, 2000.
- Benjamins, V. *Illuminācijas*. Tulk. I. Ijabs. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2005.
- Bodriņš, Ž. *Simulakri un simulācija*. Tulk. S. Madžule. Rīga: Omnia mea, 2000.
- Heidegers, M. *Malkasceļi*. Tulk. R. Kūlis. Rīga: Inteleks, 2022.
- Heidegers, M. *Pieci raksti par patiesību un "humānismu"*. Tulk. R. Bičevskis, L. Gediņa, R. Kūlis. Rīga: Inteleks, 2023.
- Kūlis, M. *Terorisma krustugunīs. Islāma valsts*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2018.
- Ortega i Gasets, H. *Masu sacelšanās*. Tulk. S. Sirmā. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2023.
- Turner, V. *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual*. Cornell University Press, 1967.
- Turner, V. *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine Publishing, 1969.